

УДК 327 (477+4)(075)

Р.А. Калениченко

професор кафедри міжнародних відносин
Національного університету оборони України,
кандидат психологічних наук, доцент

О.Ф. Деменко

начальник кафедри міжнародних відносин
Національного університету оборони України,
кандидат політичних наук, доцент

СТАБІЛІЗУЮЧИЙ ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА ДЕРЖАВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

У статті досліджується еволюція взаємовідносин України із Європейським Союзом, обґрунтовується позитивний вплив процесів європейської інтеграції на сучасний державний розвиток України.

Ключові слова: Європейський Союз, європейська інтеграція України, держава, державний розвиток, національна безпека.

Європейський Союз є унікальним явищем у системі сучасних міжнародних відносин. Його унікальність полягає в тому, що народи і держави, які входять до його складу, знайшли найефективніші шляхи та механізми гармонійного поєднання національних, міждержавних і спільних інтересів у всіх сферах суспільного життя на великому геополітичному просторі. Сьогодні не можна назвати іншого регіону світу, де різним народам вдалося б забезпечити таку єдність реальних інтересів у сучасному житті й ціннісних орієнтацій на майбутнє.

Європейська інтеграція України проголошена ключовим пріоритетом зовнішньої політики України. Не зважаючи на всі складності і суперечності нинішнього розвитку нашої держави, європейська ідея є консолідуючим чинником, який об'єднує і політичні еліти, і українське суспільство загалом. У таких умовах надзвичайно важливим завданням є вивчення та аналіз

євроінтеграційних процесів України у контексті її державного розвитку, адже їх перебіг та спрямованість мають безпосереднє відношення до майбутнього України як незалежної держави.

Актуальні проблеми розвитку Європейського Союзу та їх вплив на європейські перспективи України постійно перебувають у центрі уваги українських політиків та науковців. Водночас, динамічні зміни, які відбуваються на Європейському континенті, зокрема, вступ у дію Лісабонського договору, продовження світової фінансово-економічної кризи, погіршення соціально-економічного становища у окремих країнах-членах ЄС, загострення проблем у зоні євро, поширення хвилі євроскепсису та багато інших факторів вимагають дослідження перспектив подальшого розвитку Європейського Союзу, оскільки від них значною мірою також залежить і державний розвиток України.

Держава – це форма об'єднання нації, за якої вона, нація, одержує оптимальні можливості для розвитку усіх сфер суспільного життя. Рівень можливого в усіх цих сферах залежить як від власних потенціалів нації, для розвитку і реалізації яких найкращою загальною умовою є державність, так і від тих реальних впливів, які вона сприймає ззовні, реалізуючи механізми діалогу, партнерства, співпраці у своєму міжнародному середовищі. Зрозуміло, що навіть сама номенклатура таких механізмів, їх інноваційна спроможність сильно залежать від того, якою підтримкою, повагою, авторитетом користуються ті суб'єкти, які встановлюють між собою той чи інший режим взаємних відносин. І тут держава відіграє вирішальну роль вже тим, що ставить свою команду учасників діалогу, партнерства чи співпраці на рівень свого власного міжнародного авторитету, на площину справи державного значення, на відповідну правову основу.

Через таку всезагальною роль держави, саме поняття „державний розвиток України” має максимально широкий зміст. Говорячи про державний розвиток України, потрібно розкривати всі ті питання, які сьогодні хвилюють, тривожать чи надихають сучасне українське суспільство. Про все, що Україна вже

здійснила і буде здійснювати під своїм державним прапором. Це і саме державотворення, і національна ідея, і національна економіка, і національна політика – внутрішня і зовнішня, і суспільство з його гострими проблемами, які вирішуються не так швидко і не так просто, як хотілось би. Це і освіта, і культура, і інформація, і бізнес, і соціальна політика. Це і всі реформи, які так хронічно запізнюються: адміністративно-територіальна, судова, податкова, земельних відносин, пенсійна, військова, нарешті. Важко бути спеціалістом, експертом в усіх цих спеціальних галузях, які лише в сукупності своїй можуть скласти поле актуальних проблем державного розвитку, для аналізу яких повинні долучитися великі команди різних спеціалістів та експертів.

Поза всяким сумнівом вплив на державний розвиток України Європейського Союзу є стабілізуючим, конструктивним і плідним. Сам Європейський Союз всією своєю матеріальною конструкцією, своєю відкритою філософією, ідеологією, своєю практичною політикою є структурою, необхідною для цілей стабільного розвитку. І коли всі країни-члени цього союзу, визнають Україну важливим і корисним партнером у справі розвитку стабільності та спільних демократичних цінностей, то це не лише приємно усвідомлювати як комплімент, це маємо розглядати як визнання того, що Україна вже має і інструменти, і ресурси щоб плідно співпрацювати у актуальних і перспективних для Європи напрямках.

В Україні вже давно усвідомили, що наше входження до Європейського Союзу допоможе вирішити низку важливих завдань державного і суспільного розвитку:

1. Україна отримає надійні гарантії національної безпеки, державного суверенітету, політичної незалежності, територіальної цілісності та недоторканості кордонів;

2. Українська економіка, як невід'ємна частина єдиного європейського економічного простору, матиме набагато більше можливостей для динамічного зростання за рахунок вільного доступу до передових технологій, активного залучення інвестицій, впровадження інноваційної моделі розвитку;

3. Процеси європейської інтеграції гарантуватимуть незворотність демократизації українського суспільства, утвердження верховенства права, повагу до прав людини і національних меншин, становлення інститутів громадянського суспільства, що в свою чергу сприятиме консолідації української нації;

4. У результаті вступу до ЄС Україна зможе впливати на розвиток подій у Європі і світі, відстоювати власні національні інтереси як активний суб'єкт міжнародних відносин;

5. Процеси європейської інтеграції наблизатимуть Україну до високих стандартів країн Заходу в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, охорони навколишнього середовища, розвитку місцевого самоврядування;

6. Реформування Воєнної організації держави відповідно до європейських стандартів сприятиме зміцненню обороноздатності держави, оптимізації витрат на оборону, становленню системи демократичного цивільного контролю за військовою сферою.

Наші контакти з Європейським Союзом беруть початок у вже далекому 1991 році. Саме тоді, невдовзі після закінчення холодної війни, європейська інтеграція вийшла на новий етап розвитку, а Європейський Союз проставив перед собою надзвичайно амбітні цілі. Ним була запропонована нова модель для розвитку Європейського континенту. Структура цієї моделі повинна була утворюватись навколо ядра ліберально-демократичних держав, поєднаних офіційними і неофіційними союзами та інститутами, які мають спільні цінності, а також здійснюють практичне прозоре співробітництво в економічній, соціальній, політичній та військовій сферах. Це все дуже привабливі речі і дуже перспективні орієнтири для державного розвитку. Свого роду програма дій, дорожня карта. По цій дорозі Україна вже багато пройшла, багато що зробила, навчаючись у цій роботі працювати інструментами демократії, через демократичні процедури виправляти помилки та уникати їх.

У 1994 році, підписанням Угоди про партнерство і

співробітництво з Україною, Європейський Союз визнав важливість своїх відносин з нашою країною і визначив широкий спектр практичних заходів співпраці у всіх сферах суспільного життя. ЄС продовжує послідовно підтримувати суверенітет і незалежність України, її територіальну цілісність, демократичний розвиток, економічне процвітання та її неядерний статус, які є важливими чинниками стабільності та безпеки в Центральній та Східній Європі, а також на континенті в цілому. Але ж і наш державний суверенітет, і незалежність, і демократичний розвиток, і економічне процвітання, а також стабільність і безпека є стратегічними цілями, на досягнення яких спрямовуються всі зусилля і наявні ресурси. І коли одержуємо не тільки схвалення, але й підтримку, допомогу у цих своїх зусиллях, то це суттєво підвищує їх ефективність.

Сучасне людство можна уявити у вигляді максимально широкого конкурентного середовища, де крім товарів і послуг конкурують філософські, релігійні, політичні, соціальні, етичні ідеї, моделі, стратегії тощо. І якщо узагальнюючим вектором державного розвитку України є вектор демократії, – а це незаперечна істина, – то цілком природно, що для нас особливо цінними є зразки саме демократичної культури, демократичних процедур, ті конструкції політичних, економічних, соціальних і юридичних механізмів та інструментів, які довели і доводять свою ефективність у найбільш розвинених країнах сучасного світу. А саме такими і є більшість країн-членів Європейського Союзу.

Конструктивний, в нашому випадку стабілізуючий, вплив цих демократичних цінностей стає відчутним вже просто за умов доброго сусідства, коли держави мають волю до взаємозбагачення через культурні впливи, культурні запозичення. Більш радикальний, більш глибокий і дійовий вплив на відповідні сторони державного розвитку названі цінності можуть справляти за умови, коли у наявності є або діалог, або співробітництво, або партнерство. Краще, коли все це разом. А саме таку ситуацію ми і маємо у відносинах з нашими європейськими друзями. Діалог маємо інтенсивний, а

партнерство та співробітництво все більш набирає тенденцій до розширення.

Такі форми активної взаємодії вимагають від держав-учасниць спільно вибудовувати, облаштовувати, вдосконалювати відповідні форуми для ведення діалогу, відповідні форми для здійснення партнерських місій, відповідні механізми для співробітництва. Ми здатні, ми хочемо вносити і вносимо в усі ці механізми практичної діяльності, практичного державного розвитку своє, національне, українське. І в той же час ми можемо орієнтувати і орієнтуємо свої зусилля на виправдані часом, перевірені історією загальноцивілізаційні європейські цінності: свободу, права особистості, демократію.

Надзвичайно позитивно на державотворчі процеси в Україні вплинуло офіційне проголошення європейської інтеграції пріоритетом державного розвитку України у червні 1998 року, коли Указом Президента України було затверджено Стратегію інтеграції до Європейського Союзу. Пріоритетами для нашої держави було визначено:

- адаптацію національного законодавства до норм європейського права, забезпечення прав людини, що полягає в зближенні із сучасною європейською системою права й забезпечує розвиток політичної, економічної, соціальної та культурної активності громадян;
- економічну інтеграцію та розвиток торговельних відносин з ЄС;
- інтеграцію України до загальноєвропейської системи безпеки;
- забезпечення демократичних перетворень в українському суспільстві;
- узгодження соціальної політики зі стандартами Євросоюзу;
- культурно-освітню і науково-технічну інтеграцію, що полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, науці й техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС;

- регіональну інтеграцію як поглиблення безпосередніх контактів між окремими регіонами України та регіонами країн-членів і кандидатів на вступ до ЄС;
- галузеву співпрацю між різними секторами народного господарства України та країн ЄС, співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища [3, с. 189-190].

Реалізація євроінтеграційної стратегії є надзвичайно складним завданням і вимагає від України великого напруження з метою перебудови внутрішньої ситуації за стандартами ЄС. Через це головна увага у процесі набуття Україною членства в ЄС має бути зосереджена не на формалізації європейського статусу України, а на досягненні стандартів і рівня розвитку країн ЄС. Напруження сил і волі на шляху України до об'єднаної Європи є оправданим, щонайменше, з чотирьох причин:

1. В Європі вдало поєднані різні політичні ідеї, які забезпечують вибір влади, що дійсно виражає волю народу. Саме в Європі існують конституційні монархії, президентські та суто парламентські форми правління. Україна, як і інші держави, має вибір і зразки для проведення політичних реформ, тому гармонізація українського законодавства з європейським сприятиме якісному зростанню рівня України до кращих світових стандартів.

2. Європейська економічна система забезпечує високий рівень життя. Переваги європейського стилю життя вже відчули багато українців, які були змушені працювати за кордоном. Для майбутнього України доцільно, щоб якнайбільше українських студентів навчалися у європейських університетах.

3. В Європейському Союзі відпрацьовано механізм забезпечення соціальної справедливості, домінування середнього класу, який забезпечує суспільну стабільність і співпрацю суспільних груп, сприяє подоланню різкої поляризації між бідними і багатими.

4. В Європі найкраще ставлення до екології і розвивається взаємно корисний симбіоз людини і природи. Європа глибоко усвідомила, що де добре для природи, там добре і для людей [1, с. 129].

Процес підготовки Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, її підписання та ратифікація, що неодмінно відбудуться у недалекому майбутньому, свідчить про те, що наші відносини із ЄС виходять на якісно новий рівень розвитку. Адже Угода про асоціацію встановлюватиме міцніші політичні відносини та посилюватиме співпрацю у сфері міжнародної та безпекової політики, а також наблизитиме законодавство та стандарти України до європейських норм. Крім цього, нова Угода оновить інституційні межі співпраці між Україною та ЄС, посилить політичну асоціацію та економічну інтеграцію шляхом реалізації спільних прав і обов'язків. Як наслідок, Україна поступово наблизатиметься до стандартів ЄС у політичній, економічній, соціальній, правовій сферах.

Ще одним прикладом активної взаємодії через яку здійснюється потужний стабілізуючий вплив на державний розвиток України є співробітництво із Європейським Союзом у сфері зовнішньої політики та політики безпеки, яке має значні перспективи на майбутнє.

До перспективних напрямків співпраці України з ЄС у військовій галузі слід віднести:

- надання послуг щодо стратегічного перекидання військ і перевезення військових вантажів із застосуванням авіатранспортних можливостей України;
- ліквідацію за допомогою ЄС надлишкових запасів боєприпасів, непридатних для подальшого використання;
- конверсію військових містечок, перепідготовку військовослужбовців звільнених у запас;
- співробітництво у сфері демократичного цивільного контролю над ЗС України;
- залучення українських військових контингентів до проведення операцій під егідою ЄС;
- проведення спільних навчань особового складу підрозділів ЗС України та ЄС, в тому числі з широким використанням українських полігонів.

Ефективною вбачається участь України в діяльності багатонаціональних військових підрозділів, створених спільно з

країнами ЄС, зокрема Румунією, Словаччиною, Угорщиною, Польщею, Литвою [2, с. 417].

Військове співробітництво України з Європейським Союзом посилює наші зовнішньополітичні можливості у питаннях міжнародної безпеки та забезпечення стабільного розвитку Європейського континенту.

Важливо також відзначити, що у процесі європейської інтеграції оновлюються і наша воєнна наука, наші принципові підходи до питань безпеки. Адже не секрет, що мислення наших військових фахівців формувалось в умовах тоталітарної держави. І воно не могло поставити вищим пріоритетом всієї системи національної безпеки індивідуальну безпеку особистості, реалізацію її прав і свобод. Сьогодні такий пріоритет підтверджується. Воєнне і політичне мислення нашої держави в питаннях національної безпеки є цілком демократичним. Пріоритет безпеки людини, громадянина стає домінуючим на всіх рівнях: від державних до недержавних інститутів.

Щоправда, треба визнати, що повною мірою цей пріоритет в житті поки що не торжествує. Але коли ми державно приєднуємось до колективних зусиль по розбудові європейського співтовариства, перед нами відкривається широка перспектива якраз для успішного державного розвитку України.

У контексті сучасної взаємодії України з ЄС пріоритетними напрямками державного розвитку, як і в період 90-х рр. ХХ ст., залишаються:

– глибокі структурні перетворення, необхідні для забезпечення стабільного зростання економіки України, подальша трансформація національної економіки на основі європейських стандартів, підвищення конкурентоспроможності національного товаровиробника шляхом приватизації підприємств і запровадження ефективної політики конкуренції вітчизняної продукції за більшістю товарних позицій, залучення західних інвестицій, входження рентабельних підприємств у транснаціональні групи з метою сприяння адаптації української економіки входженню у світовий економічний порядок;

– демократизація суспільних відносин, розбудова громадянського суспільства, боротьба з корупцією;

– удосконалення Україною захисту прав інтелектуальної власності, приведення національної нормативно-правової бази до європейських стандартів;

– вдосконалення організаційно-управлінського компонента євроінтеграційної стратегії України (створення структурних підрозділів з питань європейської інтеграції на урядовому і відомчому, а також парламентському рівнях), проведення адміністративної реформи з урахуванням європейського вектора, втілення у життя відповідної програми підготовки та перепідготовки службовців, зміцнення фінансової складової євроінтеграційного руху України;

– реалізація широкомасштабної інформаційно-просвітницької програми з метою поліпшення знань суспільства про природу, сутність європейської інтеграції, специфіку функціонування ЄС, подолання психологічного пострадянського бар'єру суспільної думки у напрямі нової системи європейських координат та інтеграційних перспектив, широке залучення наукового потенціалу для вироблення національної методології наближення України до ЄС;

– зміцнення двосторонніх контактів із суб'єктами ЄС, зокрема з Францією, Німеччиною, Великою Британією, Польщею, участь України у спільних з ЄС економічних проєктах, наприклад, залучення європейського капіталу до реалізації проєктів транспортування енергоносіїв з Каспійського регіону на захід за маршрутом Грузія – Україна – Польща;

– активізація участі України в європейських регіональних ініціативах, зокрема Організації Чорноморського економічного співробітництва, а також інших міжнародних організаціях, залучених до економічного співробітництва у Європі;

– участь у будівництві архітектури європейської безпеки в межах інших європейських структур, зокрема, таких, як ОБСЄ, продовження конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору;

– поглиблення прикордонного й митного співробітництва, координація боротьби з організованою злочинністю, незаконною міграцією, наркобізнесом, відмиванням капіталів [4, с. 612–613].

Реалізація міжнародної правосуб'єктності, іншими словами – державний розвиток України в царині міжнародних контактів і діяльностей, передбачає: чітку концептуальну визначеність зовнішньополітичного курсу; достатньо розроблену законодавчу базу; системно організовану, цілеспрямовану і послідовну роботу щодо втілення в життя визначеного політичного курсу.

Все це в необхідному комплексі Україна має в наявності і це сприяє її стабільному державному розвитку та ефективній реалізації зовнішньополітичних інтересів.

Розвиток взаємовідносин і поглиблення інтеграційних процесів України з Європейським Союзом належить до об'єктивних тенденцій політичного й економічного розвитку як України, так і самої Європи. Європейська інтеграція віддзеркалює наше прагнення до всебічної участі в європейських справах на умовах пріоритетного задоволення національних інтересів України.

Інтеграція України до Європейського Союзу означає більше, ніж бути просто членом найуспішнішої на сьогоднішній день міжнародної міжурядової організації. Вступ до ЄС ознаменує наше входження у політичний, економічний, соціальний, культурний та безпековий простір, спільний з тими країнами, з якими ми поділяємо загальні цінності та принципи. Членство України в Європейському Союзі відкриє нові політичні та економічні можливості і перспективи, знизить рівень фінансових ризиків, поліпшить інвестиційний клімат. А це, у свою чергу, сприятиме активізації всіх напрямків державного розвитку України.

Література

1. Демчук П. О. Міжнародні відносини та проблеми євроатлантичної інтеграції : навч. посіб. / П. О. Демчук. – К. : ППП, 2004. – 264 с.
2. Євроатлантичне співробітництво та європейська інтеграція України: навчальний посібник / [Деменко О. Ф., Калениченко

- Р. А., Козинець І. П. та ін.]. – К. : НУОУ, 2011. – 466 с.
3. Міжнародні відносини і зовнішня політика України : підручник / [Деменко О. Ф., Демчук П.О., Зубов О.Я. та ін.]; під ред. Пошедіна О. І. – К. : НУОУ, 2011. – 364 с.
4. Копійка В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування : навч. посіб. ; за ред. Л. В. Губерського / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. – К. : Знання, 2009. – 751 с.

The article researches evolution of Ukraine's relations with the European Union and prove the positive influence of European integration processes for current state development in Ukraine.

Key words: European Union, European integration of Ukraine, state, national development, national security.

В статье исследуется эволюция взаимоотношений Украины с Европейским Союзом, обосновывается положительное влияние процессов европейской интеграции на современное государственное развитие Украины.

Ключевые слова: Европейский Союз, европейская интеграция Украины, государство, государственное развитие, национальная безопасность.